

SRBIJA

ZAUSTAVITE PRINUDNA
ISELJAVANJA ROMSKIH
NASELJA

PRAVO NA SMEŠTAJ
JE LJUDSKO PRAVO

AMNESTY
INTERNATIONAL

OM ZAHTEV ZA DOSTOJANSTVOM ((ZAHTEV ZA DOSTOJANSTVOM))) ZAHTEV ZA DOSTOJANSTVOM ZAHTEV

‘Praksa kršenja prinudnih iseljavanja predstavlja teško kršenje ljudskih prava, posebno prava na adekvatan smeštaj.’

Rezolucija o ljudskim pravima Komisije UN-a 1993/77, para 1.

© CEE Bankwatch Network

31 avgusta 2009. godine, oko 10 pre podne, stanovnike romskog naselja, ispod mosta Gazela u Beogradu, Srbija, okružila je policija. Stigli su kamioni i buldožeri. Novinarima nije bio dozvoljen pristup.

Prinudno iseljenje naselja Gazela trajalo je manje od 3 sata. Do 1 sat posle podne 200 domova je uništeno. Od 178 romskih porodica samo je mali broj imao dovoljno vremena da iznese svoje stvari pre nego što su ušli buldožeri. Većina ih je uzela samo ono što su mogli da nose. Oko 114 porodica prevezeno je autobusima do 6 lokacija na periferiji Beograda i smešteni su u metalne kontejnere. Preostale 64 porodice su prevezene do opština u južnoj Srbiji.

Naselje je iseljeno od strane grada Beograda pre početka radova na oronulom mostu Gazela kao deo rekonstrukcije srpskog sistema autoputeva. Nekoliko drugih romskih naselja u Beogradu i širom Srbije biće iseljeno kao deo ovog masivnog infrastrukturnog projekta.

Iseljenje naselja Gazela izvršeno je a da nije pružena odgovarajuća zaštita po međunarodnom zakonu. Konsultacije koje

su održane sa zajednicama nisu bile odgovarajuće, nije obezbeđena nadoknada za gubitak i oštećenje lične imovine, nije obezbeđena pravna pomoć a ponuđene opcije za preseljenje nisu ispunile zahteve po međunarodnim standardima o ljudskim pravima. Ovim se izveštajem dokumentuje prinudno iseljenje naselja Gazela, podvlače kršenja ljudskih prava koja su se dogodila i budući da se nastavlja s pretnjama o prinudnim iseljavanjima, daju preporuke srpskim vlastima.

Amnesti internešenel poziva srpsku vladu, a posebno beogradske gradske vlasti, da osiguraju da ne dođe do iseljavanja ukoliko to nije apsolutno neophodno; da se daljnja

gore: Buldožer uništava kuće u naselju ispod mosta Gazela u Beogradu, 31. avgust, 2009

iseljavanja izvršavaju u skladu sa međunarodnim standardima, uključujući obezbeđenje adekvatnog alternativnog smeštaja; i da je efektivna pravna pomoć dostupna žrtvama prinudnih iseljavanja

PRINUDNA ISELJAVANJA

Prinudno iseljenje je uklanjanje ljudi protiv njihove volje iz kuća i sa zemljišta gde žive, bez poštovanja zakonskih prava i drugih mera zaštite koje uključuju i: punu konsultaciju sa oštećenim strankama, odgovarajući i razumni otkazni period, obezbeđenje adekvatnog alternativnog smeštaja neovisno o tome da li poseduju ili zakupljuju dotičnu zemlju ili kuću.

Ne smatra se svako iseljenje izvršeno na silu prinudnim iseljenjem. Ako se slede odgovarajuće mere zaštite, zakonskim iseljenjem koje uključuje upotrebu sile ne krši se zabrana prinudnog iseljenja.

MOST GAZELA

Planovi za iseljenje 800 prvenstveno romske populacije koja živi pod mostom Gazela započeli su pre septembra 2007. kada su *Putevi Srbije* (Javno preduzeće Putevi Srbije) potpisali sporazum o zajmu od 77 miliona evra sa Evropskom bankom za obnovu i razvoj (EBRD) i Evropskom investicionom bankom (EIB). Zajam je odobren za rekonstrukciju mosta Gazela preko reke Save, starog 30 godina, koji povezuje Stari i Novi Beograd, izgradnju prilaznih puteva i za deo beogradske zaobilaznice. EBRD i EIB usloveli su davanje sredstava raseljenjem naselja Gazela od strane Grada Beograda u skladu sa *Operativnom direktivom 4.30 Svetske banke o nedobrovoljnom iseljavanju* iz 1990.

2007. godine izvršen je popis stanovnika naselja Gazela i do 2008., gradske vlasti, u saradnji sa nevladinom organizacijom (NVO) Romsko srce započele su konsultacije o preseljenju sa stanovnicima. Do sredine 2008., arhitektonskim planovima za nove kuće stanovnika naselja Gazela predviđeno je 400 malih kuća,

društveni centar koji nudi socijalne, zdravstvene usluge i usluge obuke za posao, obdanište i centar za reciklažu koji bi zapošljavao oko 250 ljudi.

Budući da je lokalno stanovništvo odbilo tri predložene lokacije, gradske vlasti su predložile novu lokaciju u beogradskom naselju Ovča. Međutim, od arhitektonskih planova se odustalo u oktobru 2008. pošto je lokalno stanovništvo i dalje odbijalo da Romi žive u njihovoj zajednici. Unija Roma Srbije optužila je grad da nije uspeo da se izbori protiv takve diskriminacije.

U februaru 2009., bez ikakvih konsultacija, zamenik gradonačelnika Beograda Milan Krkobabić najavio je novi plan za Gazelu. Oko 114 romskih porodica – stanovnika Beograda i interno reseljenih lica sa Kosova – dobiće “novi smeštaj” u različitim opštinama u blizini Beograda. Ostali će biti vraćeni u južnu Srbiju, odakle potiču

U martu, više od 250 Roma iz naselja Blok 67 na Novom Beogradu prinudno su iseljeni pre početka održavanja Svetskih studentskih igara. Neprijateljski

gore: Romi se okupljaju kad započinje rušenje naselja ispod mosta Gazela, 31. avgust, 2009.

raspoloženo lokalno stanovništvo, u predgrađu u kojem su na brzinu postavljeni kontejneri za njihovo preseljenje, pokušalo je da zapali kontejnere. Neke žene i deca su odvedeni u Centar za socijalnu zaštitu, ali većina Roma je ostala bez krova nad glavom, što je izazvalo lokalni i međunarodni protest.

U maju 2009. Grad je odobrio Akcioni plan za raseljavanje nehigijenskih naselja. Planovi za raseljenje Gazele dati su u aneksu Akcionog plana od 25. avgusta a odobren je od Gradske uprave samo dva dana pre početka iseljenja. Aneks Akcionog plana nikad nije zvanično objavljen ili predstavljen romskoj zajednici. Vladan Đukić, načelnik Gradskog sekretarijata za socijalnu zaštitu, samo je obavestio Rome iz naselja Gazela da će biti prinudno iseljeni i preseljeni u kontejnere za manje od šest nedelja pre samog iseljenja, 31. avgusta 2009.

© CEE Bankwatch Network
© Amnesty internešenel

Uprkos uslovima koje je postavio EBRD da stanovnici Gazele treba da budu preseljeni u skladu sa *Operativnom direktivom Svetske Banke o nedobrovoljnom iseljavanju*, stvarnost je bila daleko od direktive i od međunarodnih standarda o ljudskim pravima. Amnesty internešenel zastupa mišljenje da su stanovnici Gazele prinudno iseljeni .

KRŠENJE MEĐUNARODNIH STANDARDA

“Niko ne može da stoji na putu razvoja Beograda,”

Vladan Đukić, načelnik Gradskog sekretarijata za socijalnu zaštitu, zadužen za iseljenje Gazele, Amnesty internešenel intervju, 6. februar 2010.

Od Srbije se zahteva da se po međunarodnom zakonu o ljudskim pravima uzdrži od prinudnih iseljavanja i da zaštiti ljude od istih. Ovo znači usvajanje i primenu zakona koji su u skladu sa međunarodnim standardima koji postavljaju zaštitne mere koje bi se morale poštovati za vreme prinudnih iseljavanja. Srbija nije usvojila ove zakone. Iseljeni nemaju pravo na zakonsku

PRAVO NA ADEKVATAN SMEŠTAJ

Pravo na adekvatan smeštaj, koji uključuje pravo na zaštitu od prinudnog iseljenja, garantovano je u nekoliko međunarodnih i regionalnih ugovora o međunarodnim pravima. Ovde pripadaju Član 11.1, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (ICESCR); Član 17, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR), Član 27.4, Konvencije o pravima deteta; Član 5e, Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, Član 14.2 (h) Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije protiv žena; Evropska konvencija o ljudskim

pravima; i član 16 Revidirane Evropske socijalne povelje. Kao država članica ovih ugovora, Srbija ima zakonsku obavezu da garantuje pravo na adekvatan smeštaj.

Komiteo UN-a za ekonomska, socijalna i kulturna prava (CESCR) naglašava da “pravo na smeštaj ne bi trebalo da se tumači na jedan ograničen i restriktivan način koji bi se izjednačio sa, na primer, smeštajem koji pruža krov nad glavom ili koji podrazumeva smeštaj isključivo kao robu. Trebalo bi ga posmatrati kao pravo da se živi negde u sigurnosti, miru i dostojanstvu.”

2007. godine je Specijalni predstavnik UN-a o pravima na adekvatan smeštaj objavio Osnovne principe i uputstva za stambena naselja zasnovanim na prinudnom iseljavanju i raseljavanju (Osnovni principi). Osnovni principi, zasnovani na međunarodnim ugovorima i Opštim komentarima ugovornih tela UN-a, imaju za cilj da osiguraju da su prinudna iseljavanja apsolutno neophodna, da su sprovedena po zakonu, i da štite ljudska prava prinudno iseljenih.

© AP Foto/Danko Vojnović

zaštitu kako bi sprečili iseljenje ili na odštetu zbog kršenja koja su se dogodila.

U ovom dokumentu Amnesty internešenel ističe neka od kršenja ljudskih prava koja su se dogodila pre, tokom i posle iseljenja naselja Gazela, uključujući: neuspeh u pružanju adekvatnog roka za iseljenje, nedostatak pravih konsultacija, neuspeh da se obezbedi da mesto preseljenja ispunjava sve zahteve po međunarodnim standardima i da se pruži obeštećenje za gubitke; prinudno interno raseljavanje ljudi u južnu Srbiju; i nastavak pretnji prinudnim iseljavanjima koji se odnose na projekte o stambenim naseljima.

BEZ PRAVIH KONSULTACIJA

“Za vreme procesa planiranja, prilike za dijalog i konsultacije moraju da se efikasno prošire kako bi obuhvatile sve oštećene osobe, uključujući žene i ranjive i marginizovane grupe, a kada je neophodno, kroz usvajanje specijalnih mera ili procedura.”

Osnovni principi, para. 39

Ljiljana, interno raseljena osoba (IRO), pobjegla je sa Kosova 1999., i posle godinu dana u Bačkoj Palanci u južnoj Srbiji, preselila se u naselje Gazela gde je imala malu prodavnicu. Mima, njena kćerka, radi u pošti na Novom Beogradu. Amnesty internešenel je intervjuisao Ljiljanu u naselju Barajevo u južnom Beogradu u februaru 2010.:

“Počeli su da prave spiskove ljudi 2007. Trebalo je da nas uključe u projekat. Nacionalni Savet Roma nas je odveo u kancelariju da nam pokaže maketu (model) kuća i da se sa nama konsultuje o našim potrebama. U to vreme već su davali dokumenta koja su bila potrebna za uključenje u projekat. 114 porodica je trebalo da bude obuhvaćeno ovim projektom. Onda smo u avgustu [2009] dobile odluku o iseljenju od gospodina Đukića. Nismo znale kuda će nas iseliti. Nisam srećna zbog iseljenja. Lakše je bilo zaraditi za život u naselju Gazela nego ovde u Barajevo. Moja kćerka mora sada da putuje sat i po do posla.”

Nakon što se odustalo od plana Ovča u oktobru 2008., nije bilo pravih konsultacija o opcijama preseljavanja ili alternativama; o

s leva na desno: Autobus čeka da preveze Rome do lokacija na obodima Beograda dok zaposleni u gradskim javnim službama stoje i posmatraju, 31 avgust, 2009. Unutrašnjost romske kuće u naselju Belvil, februar, 2010. Romkinja skuplja svoje stvari iz bloka 67 iz koga je prinudno iseljena pre početka Međunarodnih studentskih igara, u Beogradu, 3. aprila 2009.

Akcionom planu nikad nije razgovarano sa zajednicom. Oko 6 nedelja pre iseljenja, obavestili su da će biti preseljeni u metalne kontejnere. Od onih koji su bili na spisku od 2007. godine jednostavno je zatraženo da se izjasne u kojem kontejnerskom naselju – i s kojom porodicom – žele da žive.

Gordana, koju je intervjuisala NVO Bankwatch 2009., izjavila je: “Znali smo da ćemo morati da se preselimo, ali nismo znali da će se to dogoditi u roku od dva sata. Mislili smo da će to biti za dva do tri dana. Prvo 20 porodica, zatim još 30 porodica Nismo znali da će nas policija okružiti i da će nas ugurati u autobus. Nisu održali reč i na kraju uradili su to na svoju ruku.”

“Stavili su 40 u Rakovicu, jedan pored drugoga, i gore je nego što je bilo pre.

Maja, koju je intervjuisala NVO Bankwatch, 2009., Rakovica

Nakon što su obavešteni o preseljenju, njena je grupa izabrala da ostane u Zemunu, koji je deo Novog Beograda, da bi imali pristup poslu. “Popunili smo obrazac za Zemun, zatim smo čekali i čekali i samo nekoliko dana pre rušenja, i onda nas je Đukić pozvao na sastanak u 9 sati uveče.....na ulicu! Izvadio je štopericu da bi znao koliko je minuta razgovarao sa svakim: jedan, dva, tri minuta razgovora. Rekao je da nema lokacije u Zemunu. Iskreno, bili smo ljuti na njega – čekali smo toliko dugo i sada, nekoliko dana pre preseljenja, on je sve promenio.”

Na dan iseljenja, Gordana je dobila papire da će biti preseljena na lokaciju kontejnera u Mladenovcu (47 km južno od Beograda): “Đukić je rekao, ‘Ono što imam to ću vam ponuditi. Ako prihvatite, prihvatite. Ako ne, nemam ništa više s vama. Idite na ulicu.’ Moj sin je rekao ‘Uzmi što ti nudi, samo da bi se rešili ulice.’ Drugi zvaničnik je rekao da imaju dva prazna kontejnera u Barajevu – ‘Uzmi ih jer nemam ništa drugo.’”

UNIŠTENJE LIČNE IMOVINE I PROPUST DA SE OBEZBEDI NADOKNADA

Iako su Romi iz naselja Gazela obavešteni o datumu iseljenja, nije im rečeno kako će se iseljenje sprovesti. U stvari, dato im je malo vremena da uzmu svoje lične stvari ili da se usprotive iseljenju. Kada su buldožeri stigli, nisu mogli da poveruju. Maja koja sada živi u naselju Rakovica rekla je, “[Rekli su mi], ‘Uđi u autobus ako hoćeš, ali ako si protiv toga, na ulici si’. Sve je letelo na sve strane, stigli su kamioni. Deca su mi bila tu, skupila

su se oko mojih nogu, vrištala su; šta sam mogla da im kažem?”

Tomica, sa Kosova, koji je živeo u Beogradu 20 godina, rekao je Amnesty internešenelu: “Došli su sa kamionima i policijom i kombijima. Svi smo morali da odemo u roku od 20 minuta. Izgubio sam kuću, TV, DVD, nove krevete, ogledala, frižider, sve. Nisam čak ni bio tamo kad je kuća srušena. [Dragan] Đilas [Gradonačelnik Beograda] i drugi iz opštine su došli – svađao sam se s njima oko naše buduće lokacije. Moja porodica je bila na spisku za Mladenovac, ali mi smo hteli da idemo u Barajevo. Dok sam govorio, oni su mi srušili kuću.”

Tomica nije dobio nikakvu nadoknadu za uništenje kuće, stvari u njoj, ili za kombi koji je koristio da zaradi za život sakupljajući metalni otpad.

Prema NVO-i Regionalni centar za manjine, “Ženama je rečeno da ne nose stvari sa sobom, rečeno im je da će sve biti tamo, ali kada su stigle {u kontejnere} nije bilo ni frižidera, ni šporeta, i trebalo je da kuvaju na otvorenoj vatri. Nigde nisu imale da operu odeću a ‘sanitarna jedinica’, {kontejner je imao tekuću vodu, lavabo, tuševе i klozete}, nije radila.”

Po međunarodnom zakonu o ljudskim pravima od srpskih vlasti se zahteva da obezbede poštenu i pravednu nadoknadu za gubitak imovine nastale zbog iseljenja. Ali u Akcionom planu ne postoji odredba po

© Amnesty internešenel

kojoj stanovnici mogu da izvrše inventar svoje imovine pre iseljenja, niti je ijedna od porodica iz naselja Gazela dobila obeštećenje za gubitak svoje imovine i uništenje njihovih kuća.

Vladan Đukić, zvaničnik odgovoran za iseljenje, demantuje da ljudi nisu mogli da ponesu svoje stvari. On tvrdi za Amnesty internešenel, “Imali su mesece da se pripreme za iseljenje. Bio je konvoj kamiona koji je prevozio stvari; mogli su da sve stave unutra... [ionako] ne može sve da im stane [njihove stvari] u kontejnere.”

ŽIVOT U KONTEJNERIMA

“Stavili su 40 u Rakovicu, jedan pored drugoga, i gore je nego što je bilo pre ... Nemamo ništa bolje, a sada je čak teže. Nema dovoljno prostora za spavanje, a kamoli da se živi. Šta možete da radite ako imate jednu sobu za kuvanje, sedenje, za decu da se igraju. Prostor je čak i manji nego u naselju Gazela. Nema mesta da se okrenete, deca nemaju prostora da se igraju unutra. Volela bih kad bi nas smestili u stan – pa bi onda jednog dana živela kao svi drugi ljudi.”

Maja, koju je intervjuisala NVO Bankwatch, 2009., Rakovica.

114 porodica prinudno iseljenih iz naselja Gazela sada živi na 6 lokacija, većina daleko od osnovnih, lokalnih usluga, na obodima grada, u Barajevu, Makišu, Mladenovcu, Rakovici, Krnjači i Orlovskom naselju. U Orlovskom naselju ima 15 porodica koje su izbačene iz

bloka 67 i Vojvođanske ulice na početku 2009. Metalni kontejneri su postavljeni na beton ili šljunak, a neki su poduprti ciglama. Svaki kontejner ima električnu struju, ali nema tekuću vodu koja je sprovedena samo do zajedničkih slavina, prostora za pranje i sanitarnih jedinica.

Dok su mnoge žene s odobravanjem dočekale tekuću vodu, druge su se žalile na nedovoljan broj sanitarnih jedinica u odnosu na broj porodica, a na nekim lokacijama otpadne vode su se skupljale oko jedinica umesto da su oticale.

Mnogi bivši žitelji naselja Gazela kao Maja i Ljiljana nisu zadovoljne životom u kontejnerima i čekaju na dugoročnije rešenje stambenog problema. Drugi vide neku korist: Tomica je stigao u Barajevo samo sa odećom koju je imao na sebi, ali ga je Grad imenovao koordinatorom za kamp, i plaćen je mesečno. Rekao je Amnesti internešenelu:

gore: Kontejneri u Makišu koji su obezbeđeni za porodice do pet članova, februar 2010.

“Veoma sam zadovoljan. Moj se život promenio 100 odsto. Imamo struju i vodu. Znam da se mnogo bolje živi ovde. Imali smo velike pacove svuda, i morali smo da pazimo na decu zbog pacova.”

levo: Kontejneri u Orlovskom naselju, koji su obezbeđeni za porodice iseljene iz naselja ispod mosta Gazela nisu stabilni i postavljeni su suviše blizu jedan drugoga.

‘ODGOVARAJUĆI SMEŠTAJ’?

Metalni kontejneri ne ispunjavaju kriterijume za “adekvatan” smeštaj, po odredbama CESCRA ili “odgovarajući stalan smeštaj” kako ga je formulisao EBRD. Iako su Romi potpisali ugovore sa Gradom i obezbedili zakup, i dato im je besplatno a time i mesto za život u okviru njihovih mogućnosti, kontejnersko naselje ne ispunjava sledeće kriterijume: da su im dostupne usluge, materijali, prateći objekti i infrastruktura; da je smeštaj podesan za stanovanje; lokaciju; pristupačnost i kulturnu adekvatnost.

PODESNO ZA STANOVANJE

CESCR navodi da adekvatan smeštaj mora da obezbedi stanarima adekvatan prostor i zaštitu od hladnoće, vlage, kiše i drugih pretnji zdravlju. Kada je Amnesty internešenel posetio kontejnersko naselje u februaru 2010., mnogi su kontejneri bili pretrpani. Porodicama sa po pet članova dodeljeni su kontejneri veličine 5.77 m x 2.44 m (14 m²); trebalo je da veće porodice imaju dva kontejnera, ali ovo nije uvek slučaj. Kontejneri nisu izolovani (uprkos zimskim temperaturama od minus 10 stepeni), loša im je ventilacija, i često su izloženi vlazi. U nekima, voda je curila kroz plafon, ali je vlaga najčešće posledica kondenzacije koja je uzrokovana brojem ljudi u tako malom prostoru i kuanjem. Žene su rekle Amnesty internešenelu da stalno moraju da brišu zidove kontejnera da bi ostali suvi, i da bi sprečile pojavu buđi.

LOKACIJA

CESCR ističe da “Adekvatan smeštaj mora da bude na lokaciji koja pruža mogućnost zapošljavanja, pristup zdravstvenim uslugama, školama i drugim društvenim objektima”. Budući da se nalaze na marginama Beograda, kontejnerska naselja su izolovana, uz minimalan pristup osnovnim uslugama. Iako, kao zakonski stanari, Romi imaju pravo da prijave prebivalište u Beogradu, nisu svi dobili potrebnu pomoć kako bi dobili dokumente o boravku neophodne za pristup osnovnim uslugama. U februaru 2010., neki još nisu imali dokumente o boravku, u nekim slučajevima zato što im navodno ugovori nisu izdati do tog meseca. Bez prijave prebivališta uskraćeno im je pravo na zdravstvenu zaštitu ili socijalnu pomoć. Grad je takođe zahtevao da pohađanje škole od strane dece bude uslov za dobijanje socijalne pomoći, ali deca u nekim naseljima još su imala poteškoća u putovanju do škole i sa integracijom u lokalne škole.

“Prinudna iseljavanja ne bi trebalo da za posledicu imaju osobe koje su ... podložne kršenjima ljudskih prava ... Alternativan smeštaj bi trebalo da se nalazi što je bliže moguće prvobitnom smeštaju i izvoru sredstava za život prinudno iseljenih.”

Osnovni principi, para. 43

U blizini kontejnerskih naselja nema posla, jer su udaljeni od grada a mnogi su radili na sakupljanju i preprodaji otpada ili recikliranog materijala. Štaviše, po Akcionom planu, Romima iz naselja Gazela zabranjeno je da ponesu bilo kakav otpadni materijal sa sobom. Sada moraju da putuju na posao iz

beogradskih prigradskih naselja – ako mogu da nađu neko mesto za čuvanje materijala. Iako je Akcioni plan predvideo izgradnju reciklažnih centara kako bi se obezbedili poslovi, nijedan nije do sada izgrađen. (Jedno naselje se odvojeno izgrađuje pod inicijativom Svetske zdravstvene organizacije.) Mnoge su žene radile kao čistačice ali sada ne mogu da nađu posao u okolini. Dok su neki odrasli dobili ponude da se zaposle u Javnim komunalnim preduzećima na održavanju smeća, na održavanju javnih površina i groblja, drugi se brinu da, ako bi prihvatili ove poslove, ne bi imali pravo na socijalne stanove.

DOSTUPNOST

“Prošle je nedelje gospodin Đukić došao s nekim strancima. Rekao je da se 80 stanova gradi i da možemo da se prijavimo za njih – ali svi mogu da se prijave, ne samo naše naselje.”

Liljana, Barajevo.

CESCR navodi da adekvatan smeštaj mora da je dostupan onima koji imaju pravo na njega. Ali umesto toga, Akcionim planom je predviđeno da će prinudno iseljeni Romi morati da konkurišu za 900 socijalnih stambenih jedinica koje će navodno biti izgrađene do kraja 2010: “Porodice koje se trenutno nalaze u mobilnim stambenim jedinicama ... imaju ista prava i mogućnosti da konkurišu za useljenje u stanove jednake bilo kom drugom socijalno ugroženom stanovniku Beograda.”

Amnesty internešenel smatra da je ovo nedovoljno kako bi se rešile potrebe stalnog

‘Svi su znali da je EBRD hteo da svi dobiju pravi smeštaj, ali Đilas je rekao da to neće nikada uraditi’.

Smiljana, Belvil.

© Amnesty internešenel

gore: Smiljanu i njenu unuku očekuje prinudno iseljenje iz naselja Belvil, Beograd. Picture by Biljana Rakočević for Amnesty International 2010.

smeštaja Roma. Prema srpskom Zakonu o socijalnom stanovanju, koji je stupio na snagu u septembru 2009., ali nije još primenjen, Romi su među 14 prioriternih grupa za socijalni smeštaj ali su jedina grupa koja je bila podvrgnuta prinudnom iseljavanju u ovolikoj meri. Sa nedostatkom stambenog prostora širom Srbije koji se procenjuje na 100,000 jedinica, Amnesty internešenel veruje da će mali broj Roma iz naselja Gazela uspeti da dođe do socijalnih stanova, ukoliko Grad ne obezbedi dodatne stalne stambene jedinice kao što zahteva EBRD u uslovima o zajmu.

ODGOVORNOSTI EBRD-A I EIB-A

“Uklonite me i onda možete da podelite stanove Romima”

Dragan Đilas, gradonačelnik, 30. januar 2010.

Prema ugovoru o zajmu EBRD je zahtevao od vlasti Grada Beograda da preseljenim Romima obezbede adekvatan smeštaj, ne kontejnere. Uprkos tome, gradonačelnik i gradske vlasti su uporno odbijale da u potpunosti primene uslove za adekvatno preseljenje. U februaru 2010. gradonačelnik Dragan Đilas rekao je za Radio B92: “Ovo nije donacija već ekonomski zajam, i ako su ovo uslovi, nećemo ih prihvatiti.”

Uslovi EBRD-a o preseljavanju zasnovani su na *Operativnoj direktivi 4.30 o nedobrovoljnom raseljavanju Svetske Banke iz 1990.*, koji se mogu primeniti kada ljudi

nemaju mogućnost da odbiju preseljenje. Ova politika sadrži čitav niz pozitivnih aspekata kao što su konsultacije sa zajednicama i njihovo učešće u planiranju i implementaciji preseljavanja. Međutim, ne sadrži niži zahteva sve obavezne međunarodne mere zaštite ljudskih prava, uključujući traženje alternativnog rešenja prinudnom preseljavanju, obezbeđenje procesa, i da su lokacije za naselja u skladu sa zahtevima za “adekvatnost” smeštaja kako je propisano po međunarodnim standardima o ljudskim pravima.

Uprkos neuspehu grada i vlade da u potpunosti ispune uslove obe banke o preseljavanju, EBRD i EIB su izvršile prve isplate zajma u februaru, odnosno martu 2010. Prema EIB, ovo je urađeno “na zahtev srpskih vlasti i uzimajući u obzir hitnost situacije i zabrinutost za javnu

levo: Zajednički objekti za pranje veša i posuđa na lokaciji sa kontejnerima u Barajevu, 2010.

PRINUDNO ISELJENI U JUZNU SRBIJU

Iako je trebalo da gradske vlasti presele sve one koji žive u naselju Gazela, odbili su da presele 240 ljudi (53 porodice) za koje je utvrđeno da potiču iz sedam najsiromašnijih opština u južnoj Srbiji.

MRSP je zatim preuzelo odgovornost za ovu grupu, a od januara 2009. preduzelo je mere za njihov povratak u južne opštine, sa ciljem da osigura da prinudno iseljeni imaju pristup smeštaju, socijalnoj zaštiti, zdravstvu i zapošljavanju.

Oko petina ove grupe napustila je naselje Gazela pre iseljenja. Nekolicina onih koji su ostali mogli su da ponesu svoje stvari sa sobom. Zoran Martinović, Državni Sekretar MRSP-a rekao je za Amnesty internešenel u februaru 2010. : "Kamioni i autobusi su bili parkirani tu; imali su dovoljno vremena da se spakuju i pripreme, ali mnogi su oklevali... [i] policija ih je sprečila da odu do svojih kuća." U nedostatku zakonskih mera za nadoknadu, svakoj porodici koja se vratila data je jednokratna pomoć između 100-200,000 dinara (€1,000-2,000). Takođe je trebalo da dobiju pomoć pri nabavci dokumenata, pristupu socijalnoj pomoći i obrazovanju, uključujući knjige i školske materijale.

Međutim, većina stanovnika naselja Gazela nije imala adekvatan smeštaj u koji su mogli da se vrate u južnoj Srbiji. Iako su prijavljeni da žive u određenoj opštini, većina ih nije imala osiguran zakup ili

sigurnost zbog ubrzanog propadanja fizičkog stanja mosta Gazela". Gradonačelnik Dragan Đilas je tvrdio da odbijanje banaka da obave prve isplate zajma za opravku mosta dovodi u opasnost živote ljudi.

11. marta 2010., EIB izjavljuje: "I EIB i EBRD pomno prate proces preseljavanja koji do danas obavljaju srpske vlasti sa zaključkom da, iako je došlo do pomaka, preostaju još značajna nerešena pitanja. Ona uključuju obezbeđenje održivog stambenog rešenja za projekat Ugroženi ljudi i povratak sredstava za život. Naredne isplate biće uslovljene implementacijom preseljavanja kao što je dogovoreno između srpskih vlasti i EIB, sa daljnjim ugovornim uslovima da se povrati zajam ako specifični zahtevi nisu ispunjeni do kraja godine." U EBRD-u su rekli Amnesty internešenel da je, uprkos nedostatka prihvatljivog Akcionog plana za raseljavanje, novac ipak isplaćen nakon što je Upravni odbor EBRD-a odustao od prvobitnih uslova. Međutim, oni su zahtevali da se grad i državne vlasti dodatno obavežu da će se pozabaviti

glavnim preostalim razlozima zabrinutosti za banku. Nakon revizije od strane EBRD-a, detaljni akcioni planovi i vremenski rokovi su dogovoreni sa Gradom Beogradom i Ministarstvom za rad i socijalnu politiku (MRSP).

EBRD i EIB i njihove države članice imaju odgovornost da osiguraju da ne podržavaju projekte koji će voditi, ili doprinositi, kršenju ljudskih prava. Dakle, EBRD i EIB moraju da imaju efikasnu politiku i procese primene na mestu da bi osigurale da sve njihove aktivnosti poštuju ljudska prava. Ovo zahteva jake mere zaštite i procese kvalitetne provere na mestu, da su takve mere zaštite i procesi zasnovani – i da se eksplicitno odnose na – standarde i principe ljudskih prava, i da se primenjuju na sve faze projekta. Dakle, EBRD i EIB moraju da osiguraju da ne podržavaju projekte koji uključuju prinudna iseljavanja ili one koji krše pravo na adekvatan smeštaj, i moraju da budu zadovoljni da su odgovarajuće garancije na mestu kako bi osigurali da njihovi klijenti deluju u skladu sa relevantnim standardima ljudskih prava.

legalizovan smeštaj. Neka naselja nisu imala dovod vode. U nekim opštinama, povratnici još žive u privremenom ili improvizovanom smeštaju; tek treba da se izgrade kuće za njih. Sa malo izgleda za zapošljavanje, neki su se već vratili u Beograd.

Da bi ispunila obaveze prema Romima, srpska vlada mora da obezbedi finansijsku pomoć ekonomski zaostalim južnim opštinama. Vlada takođe mora da zadovolji preostale uslove od strane EBRD-a, uključujući legalizaciju naselja, ugovor o otpadu i struji kao i zaposlenje za najmanje jednog člana po domaćinstvu na izgradnji autoputa Koridor 10.

Međutim, Amnesty internešenel smatra da se raseljavanjem na jug krši Član 12.1 ICCPR koji propisuje da "Svi oni koji su legalno na teritoriji Države imaće, unutar te teritorije, pravo na slobodu kretanja i slobodu izbora mesta prebivališta".

INTERNO RASELJENI ROMI I POV RATNICI NA SILU

Nakon rata na Kosovu, posle jula 1999. do 50,000 Roma je prinudno raseljeno u Srbiju. Kosovski Romi koji žive u Srbiji smatraju se interno raseljenim licima (IRL-a), iako su malom broju dostupna prava propisana međunarodnim standardima o raseljenim licima. Procenjuje se da IRL-a sa Kosova čine 17 procenata populacije u ilegalnim naseljima, u nemogućnosti da se vrate na Kosovo bezbedno ali sa malo nade da će se lokalno integrisati ili preseliti u skladu sa Vodećim principima o internom raseljavanju.

Pored toga, neki kosovski Romi – kojima je uskraćena zaštita u zapadnim zemljama – prinudno su vraćeni u Srbiju. Drugi Romi koji su napustili Srbiju pre nekoliko decenija deportuju se po sporazumu EU-e o readmisiji. Mnogi završe u ilegalnim naseljima. Krajem marta 2010. između 20 i 25 vraćenih porodica iseljeno je bez upozorenja iz naselja Vidikovac u Beogradu; nije im obezbeđena bilo kakva pomoć ili alternativni smeštaj. Po međunarodnim standardima, povratak treba da je održiv i u uslovima sigurnosti i dostojanstva.

ŽIVETI U SIGURNOSTI

ILEGALNA NASELJA

Od 1950-ih, romska populacija Beograda povećavala se kako su Romi iz ekonomski zaostalog juga Srbije, Kosova i Makedonije, dolazili u potrazi za poslom. Od 450,000 do 800,000 Roma živi u Srbiji, od kojih 30 procenata živi sa manje od €2.15 na dan. Procenjuje se da 100,000 Roma živi u Beogradu: a trećina ih živi u oko 147 ilegalnih naselja.

Ilegalna naselja poput Gazele i Belvila se po pravilu grade na napuštenoj zemlji, na nekorišćenoj industrijskoj zemlji i smetlištima po gradu. Kuće se grade od prerađenog materijala, uključujući drvo i karton, ili ponekad cigle i drugog sakupljenog građevinskog materijala. Većina porodica gradi svoje kuće, ali mogu i da kupe unapred izgrađene kuće za €50-€200. Većina ima barem dve sobe i predsoblje za prljave cipele i kontejnere za vodu. Uprkos okolini, žene uspevaju da održavaju kuće čistim i toplim, koristeći peći na drva za grejanje, ključalu vodu i kuvanje. Ali uprkos slojevima tepiha i linoleuma, vlaga ipak ulazi kroz pod. Vodu dobijaju iz pumpi ili česmi, struja se često uzima iz glavnih vodova, nema cevi za odvod ili dovod.

U takvim okolnostima mnogi Romi su lošeg zdravlja, i imaju daleko kraći ljudski vek od prosečnog Beograđanina. Međunarodne organizacije izveštavaju da je zdravlje romskih žena daleko gore od zdravlja

populacije uopšte kao posledica neadekvatnih uslova života, niskog standarda smeštaja, siromaštva i “nepovoljnog položaja romskih žena u svojim domaćinstvima”.

Žene su rekla Amnesty internešenelu o stresu življenja u takvim okolnostima – i stresu suočavanja sa prinudnim iseljenjem. Valdeta Missini je rekla Amnesty internešenelu: *“Izuzetno je teško živeti ovde. Treba da idete po 10 puta da donesete dovoljno vode iz pumpe; ponekad radi, ponekad ne radi. Teško je za decu da se igraju napolju zbog đubreta i blata a leti ima mnogo pacova... i svi moramo da spavamo u istoj sobi.”*

Dok su gotovo svi Romi u Srbiji izloženi diskriminaciji, onima koji žive u ilegalnim naseljima nije samo uskraćeno pravo na adekvatan smeštaj, već su im često uskraćena i druga ljudska prava. Bez legalne adrese, oni ne mogu da dođu do prijave prebivališta. Bez prijave prebivališta, uskraćeno im je pravo na zdravstvenu zaštitu. Žene koje se porađaju u bolnici, pozjamiće prijavu o prebivalištu od

prijateljice ili rođake. Druge se snalaze tako što se prijavljuju na adresi rođaka ili plate za adresu.

Samo deca, čiji roditelji imaju prebivalište, mogu da pohađaju školu, često isključujući decu IRL-a. Mali broj završi osnovnu školu, i samim tim ne mogu da se prijave u Državni zavod za zapošljavanje. Ilysen Durmis, IRL sa Kosova, rekao je Amnesty internešenelu: *“Diskriminišu kada vide da ste sa Kosova. To je diskriminacija: Govorim tri jezika i vozač sam ali kada vide da sam sa Kosova, kažu da sam neobrazovan.”*

DALJNJA PRINUDNA ISELJAVANJA

“Rođena sam u Beogradu, ali... živela sam u Nišu 30 godina dok se nisam potukla sa mužem, i došla sam u Beograd da živim sa majkom. Ali njoj je 78 godina i nije mogla da izađe na kraj sa svima nama pa smo iznajmili stan. Zarađivala sam prodajući stvari na pijacama, ali to nije bilo dovoljno da platim struju, kaznili su nas €4,500 zato što nismo platili struju, pa sam morala da

gore: Sakupljač otpada iz romske zajednice ispod mosta Gazela traži metalni otpad na ulicama Beograda, 2009.

prodam udeo majčinog stana koji je pripadao meni kako bih platila kaznu, i došli smo u Belvil pre tri godine... Platila sam €200 za kuću... Moja kćerka mi je rekla da dođem ovamo, a moj zet je rekao da je to dobro mesto jer možeš da prodaješ stvari, ali ilegalna pijaca u Buvljaku je zatvorena i sada je teško kupiti hranu.

“Niko nam nije rekao šta se radi. Brinemo se da bi mogli da dođu sutra i da unište kuću. Možda će nam dati sedam dana kao u drugom delu naselja [Blok 67]: oni prikače obavesti sa rokovima a onda dođu u četiri ujutru. To bi se moglo dogoditi i nama. Doći će sa policijom. Možemo da vidimo put, i znamo da će doći tim putem.”

Smiljana, naselje Belvil

© AP/PA Foto/Srdan Ilić

Na stotine romskih porodica na Novom Beogradu, poput Smiljanine, živi pod pretnjom prinudnog iseljenja. Program izgradnje u vezi sa mostom Gazela, beogradskom zaobilaznicom i autoputem i drugim novim projektom da se izgradi most preko reke Save zahteva glavne puteve, prilazne puteve i drugu infrastrukturu koja će uticati na niz lokacija gde žive romske zajednice.

Kada je Amnesty internešenel posetio tri ovakva naselja u februaru 2010. nijedna od ugroženih zajednica nije bila adekvatno konsultovana niti čak u potpunosti informisana o predstojećem prinudnom iseljenju. Smiljana je rekla Amnesty internešenelu da je pokušala da sazna: *“Zamenik je obećao da ćemo dobiti kontejnere kada ljudi iz naselja Gazela budu preseljeni. Odneli smo dokumenta u Tiršovu [Gradska uprava] ... i rekli su nam da je naš dosije uzet u razmatranje. U julu, Dragan Kuzmanović [načelnik odeljenja Sekretarijata za socijalnu zaštitu] nam je*

rekao da posle Gazele, mi ćemo dobiti kontejnere. Ali nismo dobili ništa napismeno. Ali 18. februara 2010. zamenik gradonačelnika rekao je da će ove kuće biti srušene da bi se izgradio most za železničku prugu.”

Međutim, kada je Amnesty internešenel intervjuisao Vladana Đukića, u februaru 2010., on je demantovao da će Belvil biti iseljen: *“Ne postoji plan za prinudno iseljenje. Inspektori iz Komunalnih službi su nedavno posetili Belvil da vide da li oni [Romi] plaćaju struju i vodu. Moraju da plate. Ovo važi za sve ljude u Beogradu. Ono što oni rade je nezakonito.”*

U zasebnom ugovoru sa Gradom u martu 2010. EBRD je isplatio sredstva za izgradnju novog mosta preko reke Save koji je finansiran zajednički sa EIB. Zamenik gradonačelnika je zatim najavio da će 300 porodica koje žive u Belvilu, Buvljaku i Tošinom bunaru biti iseljene do kraja aprila/ početkom maja 2010. Amnesty internešenel

gore: Srpski policajac se sukobljava sa romskom porodicom dok buldožer uništava njihovu kuću u naselju ispod mosta Gazela, Beograd, 31. avgust, 2009.

u aprilu nagovara vladu i gradske vlasti da ne izvršavaju prinudno iseljenje već da osiguraju da su mere zaštite na mestu tako da se ove zajednice presele u skladu sa međunarodnim standardima. Do momenta objavljivanja ovog izveštaja nijedno iseljenje nije izvršeno.

© Amnesty internešenel

© Amnesty internešenel

levo i gore: Valdeta Missini i njen muž Ramadan Missini, oboje IRL-a sa Kosova. Oni i njihova deca bili su iseljeni ili prisiljeni da se sele nekoliko puta i očekuje ih još jedno iseljenje iz romskog naselja Belvil u Beogradu. Pictures by Biljana Rakočević for Amnesty International 2010.

PORODICA MISSINI

Valdeta i Ramadan Missini su Romi IRL-a sa Kosova. Imaju šestoro dece. Poput mnogih drugih IRL-a, bili su prisiljeni da se isele ili su prinudno iseljeni nekoliko puta. Oni žive u naselju Belvil koje treba da bude iseljeno.

Ramadan Missini je rekao Amnesty internešenelu u februaru, "Irođen sam u Prizrenu, Kosovo. Bio sam u redovnoj vojsci sa bazom u Prizrenu, za vreme [NATO] bombardovanja, a onda sam došao u Beograd u julu 1999. Došli smo autobusom Niš Ekspres-a, koji je zaustavila Kosovska oslobodilačka armija negde blizu granice. Sve su skinuli sa autobusa i pretukli su nas. Bio sam u bolnici dva meseca. Onda sam iznajmio stan u Zemunu, žena i deca su došli sa Kosova pet meseci kasnije, boravili smo u kući mog ujaka.

"Dobili smo legitimacije IRL-a, i oko godinu dana smo dobijali pomoć od Crvenog krsta za decu i bebu. Onda je jednog dana Crveni krst rekao da nam više neće pomagati, ali nisu rekli zašto. Otišli smo u Tošin bunar, napravili kuću, i bili smo tamo tri godine. Bilo je oko 450 kuća tamo. Onda su ih [gradske] vlasti srušile. Došli su jednog dana [maj 2002.], i rekli su nam da moramo da idemo; rekli su da ćemo imati kamione da prevezu naše stvari, ali mi smo pitali zašto kamione? Nismo znali kuda da idemo. Petnaest dana kasnije došli su sa policijom, pretili nam pa smo otišli [24 maja 2002.] i preselili smo se na drugu stranu ulice, gde smo platili prijatelju €50 da nam iznajmi deo svoje kuće. Bili smo tamo tri godine, onda sam kupio našu vlastitu kuću za €200. Otplatio sam je u tri rate.

"Komunalni inspektor je došao pre dve nedelje. Rekao nam je da ne brinemo. Rekao je da dokument koji smo dobili

samo potvrđuje status naše kuće – i ko tu živi. Ne znamo šta će se dogoditi. Ovi kontejneri, svi su daleko od grada, i premali su za celu porodicu. To neće biti rešenje i ja neću moći da radim."

© Amnesty internešenel

ODGOVORNOSTI VLADE

1. jula 2008., srpska vlada je preuzela jednogodišnje predsedavanje nad Dekadom uključivanja Roma. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava najavilo je da je rešenje stambenih problema jedan od vladina četiri prioriteta, i obećalo je legalizaciju i unapređenje romskih naselja, relokaciju "sirotinjskih" naselja i obezbeđivanje smeštaja po niskim cenama.

Pa ipak, dok je vlada s jedne strane zaključila sporazume sa 18 drugih opština da unapredi uslove stanovanja Roma, Grad Beograd je nekažnjeno prekršio međunarodne standarde. Srpska vlada nije javno izrazila zabrinutost zbog prinudnih iseljavanja i izgleda da podržava akcije Grada. 1. februara 2010. Ministar za infrastrukturu, Milutin Mrkonjić je izjavio: "Plan o [preseljavanju] je do sada poštovan, međutim EBRD ... zahteva potpuno [slepo]

pridržavanje sporazuma po pitanju rešavanja stambenog problema Roma iz nehitijenskih [naselja]."

2009., najmanje četiri romska naselja u Beogradu su prinudno iseljena. 114 porodica iz naselja Gazela, sada žive u kontejnerima, i moraće da konkurišu, zajedno sa hiljadama drugih u Beogradu koji žive u siromaštvu i neadekvatnom smeštaju, za ograničen broj socijalnog stambenog prostora koji je na raspolaganju.

U privremenim naseljima širom Novog Beograda romske porodice [čekaju da budu iseljene pre nego što počnu projekti izgradnje]. Drugi, koji žive pod mostom Pančevo, biće iseljeni da naprave mesto za proširenje Luke Beograd. U južnoj Srbiji – naselja u Leskovcu, Pirotu i Vranju, biće iseljena da naprave mesta za autoput Koridor 10.

gore: Prinudno iseljenje romskog naselja Belvil najavljeno je od strane zamenika gradonačelnika 30. marta 2010.

Ako zaštitne mere nisu na svom mestu i usvojene od Grada Beograda i državne vlade, Amnesty internešenel je zabrinut da će porodice u ovim naseljima biti prinudno iseljene.

Srpska vlada je odgovorna da garantuje Romima njihova prava da ne budu prinudno iseljeni i na adekvatan smeštaj. Srpska vlada, dakle, ima obavezu da osigura da Beograd i druge opštine takođe poštuju ove međunarodne standarde.

PREPORUKE

Amnesti internešenel poziva srpsku vladu i vlasti Grada Beograda da:

- zaustave sva prinudna iseljavanja, i obezbede da infrastrukturni projekti nemaju za posledicu daljnja prinudna iseljavanja.
- obezbede da se iseljavanja izvršavaju u krajnjoj nuždi kad su sve druge izvodljive alternative iscrpljene. Proceduralne zaštite po međunarodnom zakonu o ljudskim pravima treba da budu na mestu, posebno zahtevi o konsultaciji, adekvatnom vremenskom otkazu i adekvatnom alternativnom smeštaju.

- poštuju prava svih žrtava na efikasan pravni lek, uključujući pristup pravdi i pravo na reparaciju, uključujući restituciju, rehabilitaciju, obeštećenje, zadovoljenje i garanciju o neponavljanju.
- obezbede adekvatan alternativan smeštaj za sve one koji su prinudno iseljeni iz naselja ispod mosta Gazela i obeštećenje za gubitak imovine i stvari oštećenih u procesu.
- donesu zakon o iseljavanju, obezbede mere zaštite i pravni lek u skladu sa međunarodnim standardima.

EBRD i EIB, i njihove države članice treba da:

- osiguraju da oni ne podržavaju projekte koji uključuju prinudna iseljavanja ili one koji krše pravo na adekvatan stambeni prostor.
- osiguraju da ljudi koji su prinudno iseljeni dobiju adekvatan alternativni smeštaj i efikasan pravni lek.
- osiguraju da se dodatna sredstva ne isplaćuju dok se ne preduzmu ove korektivne mere i zaštitne mere postave na svoje mesto kako bi osigurale da nema daljnjih prinudnih iseljavanja.

gore: Romi, koji su iseljeni iz bloka 67 početkom aprila, ostali su bez alternativnog smeštaja na Međunarodni dan Roma, 7. april, 2009.

naslovna strana: Romsko naselje ispod mosta Gazela pre rušenja.

© CEE Bankwatch Network

**PRAVO NA SMEŠTAJ
JE LJUDSKO PRAVO**

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

Amnesty International je globalni pokret od 2,2 miliona ljudi u više od 150 zemalja i teritorija koji se zalažu da se stane na kraj teškom kršenju ljudskih prava.

Naša vizija je da svaka osoba uživa sva prava sadržana u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima i drugim standardima međunarodnih ljudskih prava.

Mi delujemo nezavisno od bilo koje vlade, političke ideologije, ekonomskog interesa ili religije—većinom finansirani od strane sopstvenog članstva i javnih donacija.

Juni 2010. godine
Indeks: EUR 70/003/2010

Amnesty International
International Secretariat
Peter Benenson House
1 Easton Street
London WC1X 0DW
United Kingdom
www.amnesty.org